

International Conference in Open and Distance Learning

Vol 6, No 2B (2011)

Εναλλακτικές Μορφές Εκπαίδευσης

ΤΟΜΟΣ Β
PART / ΜΕΡΟΣ Β

“Accompanying Pericles in the Ancient Agora”: an educational program for students of ODL based on “field trip” and applications of ICT

Μαρία Γκιρτζή

doi: [10.12681/icodl.660](https://doi.org/10.12681/icodl.660)

«Συνοδεύοντας τον Περικλή στην Αρχαία Αγορά»: ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα για φοιτητές της ΑεξΑΕ βασισμένο σε «μελέτη πεδίου» και εφαρμογές των ΤΠΕ

“Accompanying Pericles in the Ancient Agora”: an educational program for students of ODL based on “field trip” and applications of ICT

Μαρία Γκιρτζή
Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο
Αρχαιολόγος- ΣΕΠ ΕΛΠ 10
mgirtzi@yahoo.com

ABSTRACT

Is it possible for an adult with particular interest for Ancient Greek History to travel to the Past and experience History “in situ”, in the Ancient Agora of Athens, for example, together with Pericles? How such an experience can attribute in level of knowledge and dexterities? Seeking the answer and trying to offer an extra chance to adults, that try to become familiar with History and the Greek Culture, in the context of the “Studies of the Civilization” of the Hellenic Open University the educational program “Accompanying Pericles in the Ancient Agora”, that was based on “field trip” and the exploitation of New Technologies, was drawn and materialized.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Μπορεί άραγε ένας ενήλικας με ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την Αρχαία Ιστορία να γυρίσει πίσω το χρόνο και να τη βιώσει «επί τόπου», επί παραδείγματι στην Αρχαία Αγορά παρέα με τον Περικλή; Πώς μια τέτοια εμπειρία μπορεί να αποδώσει καρπούς σε επίπεδο γνώσεων και δεξιοτήτων; Αναζητώντας την απάντηση και προσπαθώντας να δώσουμε μια επιπλέον ευκαιρία σε ενήλικες, οι οποίοι αποζητούν να εξοικειωθούν με την Ιστορία και να μνηθούν στον Ελληνικό Πολιτισμό, στα πλαίσια των Σπουδών στον Ελληνικό Πολιτισμό του Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου σχεδιάστηκε και υλοποιήθηκε το εκπαιδευτικό πρόγραμμα «Συνοδεύοντας τον Περικλή στην Αρχαία Αγορά», που βασίστηκε στη μελέτη πεδίου και την αξιοποίηση των Νέων Τεχνολογιών.

Λέξεις κλειδιά: μελέτη πεδίου, ΤΠΕ, Ιστορία-Πολιτισμός

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Οι μεγάλοι «διδάσκαλοι» και φιλόσοφοι του 5^{ου} και 4^{ου} αιώνα όπως ο Σωκράτης, ο Πλάτων, ο Αριστοτέλης θεωρούσαν ιδανικό χώρο διδασκαλίας τον «εξωτερικό» χώρο είτε της Αρχαίας Αγοράς των Αθηνών, είτε της Ακαδημίας, είτε του πιο φυσικού τοπίου του Νυμφαίου της Μίεζας –όπου έλαβε τα φώτα της αρχαιοελληνικής παιδείας ο Μέγας Αλέξανδρος. Τότε ίσως δεν φαντάζονταν ότι χιλιάδες χρόνια αργότερα κάποιοι μακρινοί τους απόγονοι θα επέλεγαν να κάνουν το ίδιο, προκειμένου να κατανοήσουν τις δικές τους διδαχές, ν’ αφουγκραστούν το παρελθόν, να νιώσουν τη φύση. Κι όμως στις μέρες μας πλέον όλο και περισσότεροι «διδάσκοντες» υιοθετούν την εκπαιδευτική πρακτική της μελέτης πεδίου, ασπαζόμενοι την άποψη του Resnick (1987) ότι ο εκπαιδευόμενος μαθαίνει καλύτερα

όταν του δίνεται η δυνατότητα να μελετήσει κάποια πράγματα στο «περιβάλλον» που διαμορφώθηκαν. Όταν μάλιστα οι Νέες Τεχνολογίες (ΝΤ), που βρίσκονται πλέον σε συνεχή αλληλεπίδραση με τον άνθρωπο επηρεάζοντας όλες τις πτυχές της καθημερινότητας του (Μακράκης, 2000; Ράπτης & Ράπτη, 2003), έρχονται να επικουρήσουν το έργο της, το αποτέλεσμα αναμένεται αρτιότερο.

Στη συνέχεια παρουσιάζεται ένα εκπαιδευτικό-πολιτιστικό πρόγραμμα, που στηρίχτηκε στην εφαρμογή της μελέτης πεδίου και την αξιοποίηση Τεχνολογιών της Πληροφορίας και Επικοινωνίας (ΤΠΕ) για την παρουσίαση του χώρου και δραστηριότητες αναστοχασμού-ανατροφοδότησης και εκπονήθηκε από φοιτητές της ΑεξΑΕ (τμήμα ΠΕΙ3 της ΕΛΠ10 του ΕΑΠ). Προκειμένου να γίνει κατανοητή η λογική της υλοποίησης του όλου εκπαιδευτικού προγράμματος στα πλαίσια του προγράμματος Σπουδές στον Ελληνικό Πολιτισμό του ΕΑΠ οφείλει να γίνει στην αρχή μια σύντομη αναφορά, αφενός στους λόγους που οδήγησαν στο σχεδιασμό του και οι οποίοι σχετίζονται άμεσα με τη στάση των ενηλίκων προς την Ιστορία και τον πολιτισμό & τα δεδομένα των ιστορικών σπουδών στα πλαίσια της ΑεξΑΕ, και αφετέρου στο θεωρητικό υπόβαθρο της μελέτης πεδίου, που αιτιολογεί την επιστράτευση της σε συνδυασμό με τις ΤΠΕ.

2. ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΖΟΝΤΑΣ ΤΟ «ΣΥΝΔΡΟΜΟ» ΤΗΣ ΕΛΛΙΠΟΥΣ ΙΣΤΟΡΙΚΗΣ ΓΝΩΣΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΑΠΟΞΕΝΩΣΗΣ

Καθώς διανύουμε ήδη τη δεύτερη δεκαετία του 21^{ου} αιώνα η κοινωνία μας συνεχίζει να βιώνει ακόμα το σύνδρομο της ελλιπούς ιστορικής γνώσης και αισθητικής καλλιέργειας και της πολιτιστικής αποξένωσης, οι οποίες για χρόνια υπήρξαν η απόρροια του συνδρόμου της εύθραυστης γνώσης και της φτώχης σκέψης. Παρά τις προσπάθειες που ξεκίνησαν εδώ και χρόνια και εντείνονται στα πλαίσια του Νέου Σχολείου με την επιστράτευση των αρχών της δημιουργικής σκέψης, της σφαιρικής γνώσης, της αισθητικής αγωγής και της διαπολιτιστικής επικοινωνίας για την καλλιέργεια της ιστορικής συνείδησης και την εξοικείωση με την πολιτιστική μας κληρονομιά σε άμεση σχέση με την ενεργό μάθηση και την καλλιέργεια της κριτικής σκέψης (Γιαννακόπουλος, 2011; Καμπουροπούλου, 2002; Νάκου, 2002), οι αλλαγές θα αργήσουν να φανούν. Τούτο έγκειται στο γεγονός ότι, αν και οι γενιές του μέλλοντος εξοπλίζονται με τα κατάλληλα εφόδια, γεγονός αισιόδοξο και ελπιδοφόρο, δεν συμβαίνει το ίδιο με τις γενιές που συνθέτουν την κοινωνία του «παρόντος», ήτοι εκείνους που διανύουν την τρίτη, τέταρτη και πέμπτη δεκαετία της ζωής τους.

Μερικοί από αυτούς επιθυμούν να γνωρίσουν τα «μυστήρια του πολιτισμού», αλλά δε βρίσκουν τον τρόπο. Άλλοι πάλι, γαλουχημένοι με το παλιό δασκαλοκεντρικό εκπαιδευτικό σύστημα –που έπνιγε κάθε απόπειρα πρωτοβουλίας και ελεύθερης σκέψης– και απογοητευμένοι από κάποιες παλιές πολιτιστικές περιπλανήσεις σε «βαρετά» μουσεία και εγκαταλειμμένους αρχαιολογικούς χώρους, έχουν παγιωμένες απόψεις, εμμένοντας στις προκαταλήψεις και τις εσφαλμένες προσωπικές εκτιμήσεις βάσει των οποίων, όπως εύστοχα το διατυπώνει ο Λ. Πλάτων (2002), θεωρούν ότι «όσα περιστρέφονται γύρω από το χώρο της Ιστορίας και της μελέτης του παρελθόντος είναι ανιαρά και μακριά από τις ανάγκες της σύγχρονης κοινωνίας» (Γκιρτζή, 2007).

Οι ανωτέρω διαπιστώσεις οδηγούν εμφανώς σε αναζήτηση λύσεων σε δύο τομείς: σε αυτόν του Πολιτισμού, προκειμένου οι χώροι πολιτισμικής αναφοράς να γίνουν πόλοι έλξης αλλά και σε αυτόν της Εκπαίδευσης, ώστε να δίνεται δυνατότητα πρόσβασης στη σωστά δομημένη και προσφερόμενη ιστορική γνώση και σε ενήλικες.

2.1 Απόπειρες ανάδειξης του εκπαιδευτικού ρόλου των χώρων πολιτισμικής αναφοράς

Στην εποχή μας γίνονται αλματώδη βήματα στον τομέα του Πολιτισμού, καθώς νέα μουσεία κτίζονται και παλαιά ανακαινίζονται, για να φιλοξενήσουν εκθέσεις σχεδιασμένες βάσει των νέων μουσειολογικών προδιαγραφών και αρχαιολογικοί χώροι αποκαθίστανται, με στόχο την ενίσχυση του εκπαιδευτικού ρόλου τους και την ανάδειξη του κοινωνικού τους προορισμού. Σε αυτό το πλαίσιο δίνεται η δυνατότητα στους επισκέπτες να κάνουν τις αντιστοιχίσεις με το παρόν και διασυνδεόμενοι με τη ζωή των ανθρώπων του παρελθόντος και το ιστορικο-κοινωνικό τους πλαίσιο να αντιληφθούν τη διαχρονικότητα (Αλεξάκη, 2002; Δεληγιάννης, 2002; Ζωγράφου-Τσαντάκη, 2000). Τοιουτοτρόπως καταρρίπτεται το παραδοσιακό μοντέλο μουσειακής μάθησης, που παρείχε απλά πρόσβαση στα υλικά κατάλοιπα του πολιτισμού μέσω τυπικής πληροφόρησης και τείνει να αντικατασταθεί από ένα νέο ανθρωποκεντρικό μοντέλο, το οποίο δίνει έμφαση στη διάδραση ανθρώπου-πολιτισμού, με «ανοικτό» αποτέλεσμα, το οποίο συνδέεται με τα ενδιαφέροντα και τις προσδοκίες του εκάστοτε επισκέπτη (Μπούνια, 2010).

Οι σύγχρονα οργανωμένοι χώροι πολιτισμικής αναφοράς, όπου ο επισκέπτης καλείται να συμμετάσχει ενεργά στη διαμόρφωση της γνώσης που θα αποκομίσει βάσει και των εμπειριών και πρότερων γνώσεων του, πληθαίνουν συνεχώς και συνιστούν πλέον πρόσφορο έδαφος για διδακτική εκμετάλλευση (Μουσύρη, 2002; Ψαράκη-Μπελεσιώτη, 1997). Αν λοιπόν ο Πολιτισμός από την πλευρά του συνεχίσει τις προσπάθειες του για εφαρμογή των σύγχρονων δεδομένων σε όσο περισσότερους χώρους γίνεται ανά τη χώρα, απομένει από την πλευρά της Εκπαίδευσης να δοθούν τα κατάλληλα «διδακτικά εναύσματα» προς τους ενήλικους, προκειμένου ο αρνητισμός να δώσει τη θέση του σε «ένα έντονο ενδιαφέρον για την τέχνη και τον πολιτισμό, ως παράγοντα πνευματικής συγκίνησης, ενδοσκόπησης, αυτοκριτικής και γνώσης» (Κοντόνη & Μελιδόνης, 2003).

2.2 Προσπάθειες εκσυγχρονισμού των δεδομένων των Ιστορικών Σπουδών για τους ενήλικες – Η λύση της ΑεξΑΕ

Τόσο οι σύγχρονες εξαγγελίες του Νέου Σχολείου, που αγκαλιάζουν και στηρίζουν τη Διά Βίου Μάθηση, όσο και οι δυνατότητες με το σύστημα της εξΑΕ που παρέχονται από το Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο (ΕΑΠ) για την Εκπαίδευση Ενηλίκων στην Ιστορία και τον Πολιτισμό (στα πλαίσια των προγραμμάτων Σπουδές στον Ελληνικό Πολιτισμό και Σπουδές στον Ευρωπαϊκό Πολιτισμό) συνιστούν λύση στο ανωτέρω ζητούμενο. Στο πλαίσιο των σπουδών της ΑεξΑΕ και του ΕΑΠ ειδικότερα, καταρχήν από πλευράς περιεχομένου προσφέρεται πλέον η δυνατότητα πρόσκτησης ιστορικής γνώσης, όχι με την παραδοσιακή μορφή της γεγονοτολογικής Ιστορίας αλλά με τη νέα, όπου η Ιστορία των νοοτροπιών, η Ιστορία της τεχνολογίας, η οικονομική και δημογραφική Ιστορία, η διανοητική Ιστορία, η πολιτική Ιστορία, η Ιστορία του καθημερινού βίου σε διάφορες χρονικές περιόδους συνθέτουν πεδία αναφοράς που βρίσκονται σε μια άρρηκτη διαλεκτική σχέση, χωρίς να αναιρούνται οι υποκειμενικοί παράγοντες (Θεοδωρίδης & Μπρεγιάννη, 2005). Επιπλέον, από πλευράς μεθόδου, η ίδια η λογική της εξΑΕ, δεδομένου του ρόλου του διδάσκοντα, καταργεί το μονόλογο του εκπαιδευτικού, που προήγαγε τη στείρα απομνημόνευση, ενώ παράλληλα οι αρχές συγγραφής του εκπαιδευτικού υλικού ευνοούν την καλλιέργεια της κριτικής σκέψης, η οποία είναι απαραίτητη στη μοντέρνα προσέγγιση της Ιστορίας. Επίσης, το ότι στην ΑεξΑΕ «η μάθηση συντελείται μέσα από τον μαθησιακό κύκλο, που συνιστάται από συστηματική σκέψη-εμβάθυνση-πράξη» (Rogers, 1999; Κόκκος 1998) λειτουργεί πολύ θετικά στη μελέτη των συγκεκριμένων κοινωνικών επιστημών,

καθώς προάγει την αποκαθήλωση των βεβαιοτήτων, τη δημιουργία προβληματισμών, το άνοιγμα των διόδων προς τις άλλες κοινωνικές επιστήμες (Γκιρτζή, 2007). Προκειμένου βέβαια η επιστράτευση της Εκπαίδευσης Ενηλίκων στο πλαίσιο της εξΑΕ να αποφέρει τα βέλτιστα αποτελέσματα για το ζητούμενο, πρέπει να προσεχθούν κάποιες λεπτομέρειες. Καταρχήν, τα διδακτικά εγχειρίδια, που στην ΑεξΑΕ παίζουν καταλυτικό ρόλο καθώς αυτά «διδάσκουν», πρέπει να περιέχουν ιστορικές πληροφορίες σε θεωρητικό επίπεδο, οι οποίες όμως να πλαισιώνονται από άμεσες και έμμεσες πηγές παντός τύπου (αποσπάσματα αρχαίων κειμένων, επιγραφές, έργα τέχνης κτλ.) και να παραπέμπουν σε πλούσια βιβλιογραφία. Επιπλέον, ο εκάστοτε σύμβουλος-καθηγητής καλείται να καθοδηγήσει τον φοιτητή στην σύνθετη αυτή διαδικασία πρόσκτησης ιστορικής γνώσης, αποκαθάρνοντας το ιστορικό γεγονός και εντάσσοντας το συστηματικά στην κανονικότητα της ανθρώπινης εξέλιξης και στην καθημερινότητα (Γκιρτζή, 2007). Δεδομένου ότι οι ενήλικες συχνά καταφεύγουν στην μάθηση για να αντιμετωπίσουν άμεσες, περίπλοκες καταστάσεις και δύσκολες συνθήκες (Μπιγιάκη, 2003) μια τέτοια σύγχρονη θεώρηση της Ιστορίας και του πολιτισμού μπορεί να βοηθήσει. Καθίσταται μάλιστα ιδιαίτερα εφικτή σε μουσεία ή/και αρχαιολογικούς χώρους, τα οποία είναι πλέον χώροι «ανοικτοί», όπου κάποιος ανεξάρτητα ηλικίας, μορφωτικού επιπέδου, κοινωνικής ή οικονομικής θέσης (όπως είναι οι φοιτητές της ΑεξΑΕ) μπορεί να εμπλακεί ενεργά σε δραστηριότητες που θα τον παροτρύνουν να κάνει τη μάθηση και την αναζήτηση μέρος της ζωής του (Hooper-Greenhill, 1999; Μπακογιάννη & Καβακλή, 2003). Προς αυτή την κατεύθυνση δύναται να συμβάλει σημαντικά μια εκπαιδευτική τεχνική, που επιχειρεί όντως να εξετάσει την Ιστορία επί «τόπου», η μελέτη πεδίου.

3. ΕΠΙΣΤΡΑΤΕΥΟΝΤΑΣ ΤΗ ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΔΙΟΥ: ΜΙΑ «ΠΡΑΚΤΙΚΗ» ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΤΕΧΝΙΚΗ

3.1 Η ένταξη της μελέτης πεδίου στην εκπαιδευτική διαδικασία

Στο πλαίσιο των προσπαθειών κατάρτησης της μονοδιάστατης τυπικής διδασκαλίας στη σχολική αίθουσα και της απόπειρας να συμπληρωθεί με δραστηριότητες ουσίας, όπως οι εκπαιδευτικές επισκέψεις ή οι περίπατοι που στοχεύουν, όχι μόνο στην ψυχαγωγία, αλλά και στην εξοικείωση με πολιτιστικά-περιβαλλοντικά στοιχεία, γεννήθηκε στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση η μελέτη πεδίου (field trip), ως μια προσχεδιασμένη δραστηριότητα μαθητών, που πραγματοποιείται σε μαθησιακά περιβάλλοντα εκτός της συμβατικής αίθουσας διδασκαλίας και συνδυάζει αναψυχή και μάθηση για την καλλιέργεια ενός αειφόρου μέλλοντος (Βασάλα, 2007 και 2011). Η ένταξη της εκπαιδευτικής αυτής τεχνικής στον χώρο των περιβαλλοντικών-πολιτισμικών σπουδών στο σχολείο υποστηρίχτηκε από μια σειρά ενέργειες, όπως η εισαγωγή στα ΑΠΣ και ΔΕΠΠΣ μαθημάτων σαν την Περιβαλλοντική ή την Τοπική Ιστορία (Γκιρτζή, 2007¹; Σπαθάρη, 2002), η ίδρυση Κέντρων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης (Ζαχαρίου & Νικολαΐδης, 2007; Μέσσαρης, 2002), ο σχεδιασμός πολιτιστικών εκπαιδευτικών προγραμμάτων για τα σχολεία (π.χ. πρόγραμμα ΜΕΛΙΝΑ, Παϊζής, 2000 και 2002), η καθιέρωση «κώδικα συμπεριφοράς στο εξωτερικό περιβάλλον» (Outdoor Ethics) (Mathews & Riley, 1995) κτλ. και βρήκε εφαρμογή σε πλήθος προγραμμάτων (π.χ. Οικο-περίπατοι, Μουσειοδιαδρομές κτλ.), που σχεδιάστηκαν και υλοποιήθηκαν από διάφορους φορείς (Σταμάτης et al., 2006).

Η πεμπτουσία της χρησιμότητας της μελέτης πεδίου εναπόκειται στο ότι προάγει τη βιωματική μάθηση με την άμεση εμπλοκή του μαθητή στην πραγματικότητα που μελετά, μέσα από ποικίλες δραστηριότητες (παρατήρησης, ανακάλυψης, έρευνας,

στοχασμού) (Κάκκος, 2002). Για να πραγματοποιηθεί όμως αυτός ο στόχος, πρέπει να συντρέχουν συγκεκριμένες προϋποθέσεις οι οποίες σχετίζονται άμεσα με το σχεδιασμό. Για την οργάνωση μιας μελέτης πεδίου πρέπει να ακολουθηθούν συγκεκριμένα στάδια, τα οποία εν συντομία είναι τα εξής: η «προετοιμασία» (ενέργειες του εκπαιδευτικού ιδρύματος, του υπεύθυνου εκπαιδευτικού, των μαθητών), η «επίσκεψη στο χώρο» (υλοποίηση δραστηριοτήτων ατομικού ή ομαδοκεντρικού-συνεργατικού χαρακτήρα), η «σύνθεση των εργασιών» και «αξιολόγηση» του όλου προγράμματος (Βασάλα, 2007; Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, 2007).

Η ανάληψη ενός τέτοιου εγχειρήματος προϋποθέτει ότι θα ξεπεραστεί και η αρνητική άποψη ότι κάτι τέτοιο αποτελεί «χάσιμο χρόνου», ο οποίος θα μπορούσε να αξιοποιηθεί εντός της αίθουσας με την επιστράτευση ίσως οπτικο-ακουστικών μέσων, όπου οι αρνητές της εξέλιξης υποστηρίζουν ότι υπάρχουν καλύτερα αποτελέσματα σε γνωστικό επίπεδο, χωρίς να πρέπει οι εκπαιδευόμενοι να υποβληθούν στην ταλαιπωρία της μετακίνησης (Jacobson, 1986; Vasala, 2005). Έρευνες της τελευταίας δεκαετίας (Knapp, 2000; Στασινάκης, 2003) απέδειξαν ότι οι μαθητές, που έλαβαν μέρος σε καλά οργανωμένες μελέτες πεδίου είχαν αυξημένη επιθυμία να μάθουν περισσότερα για το χώρο μελέτης, βελτίωσαν τη στάση τους προς το χώρο αυτό (αποκτώντας σεβασμό για το φυσικό ή πολιτιστικό περιβάλλον), έδειξαν ενδιαφέρον να επισκεφτούν και άλλη φορά το χώρο, ενώ οι περισσότεροι εκφράστηκαν θετικά και για την δυνατότητα που τους προσφέρθηκε να καλλιεργήσουν και να αναπτύξουν καλύτερα τις διαπροσωπικές τους σχέσεις, αλλά και να μάθουν να δουλεύουν ανεξάρτητα από τον εκπαιδευτικό τους. Επιπροσθέτως, οι μαθητές εισαγόμενοι σε δραστηριότητες βιωματικού χαρακτήρα και εμπλεκόμενοι σε διαδικασίες αναζήτησης εναλλακτικών λύσεων και λήψης αποφάσεων, αποδεδειγμένα απεκόμισαν πολλά «κέρδη» ως προς την καλλιέργεια κριτικής σκέψης και ελεύθερης δημιουργικής έκφρασης, την ανάπτυξη ομαδικού πνεύματος, την ευαισθητοποίηση σε περιβαλλοντικά θέματα και θέματα πολιτιστικής κληρονομιάς κτλ. (Γκιρτζή, 2007; Ζαχαρίου & Νικολαΐδης, 2007).

Τα πλεονεκτήματα που απορρέουν από την ένταξη της μελέτης πεδίου στην εκπαιδευτική διαδικασία του σχολείου είναι εμφανή και εύλογα οδηγούν στο ερώτημα κατά πόσο η τεχνική αυτή είναι εφαρμόσιμη στην εκπαίδευση ενηλίκων και ειδικότερα στα δεδομένα της ΑεξΑΕ.

3.2 Η μελέτη πεδίου στα πλαίσια της ΑεξΑΕ

Η Βασάλα (2007) υποστηρίζει ότι «η επιστράτευση της μελέτης πεδίου ως εκπαιδευτικής μεθόδου για την ΑεξΑΕ εξαρτάται από το αντικείμενο μελέτης, τους διδακτικούς στόχους, τις μαθησιακές προτιμήσεις και τα εκπαιδευτικά χαρακτηριστικά των εκπαιδευόμενων, τις ικανότητες του καθηγητή-Συμβούλου (ΣΕΠ), το μαθησιακό περιβάλλον, το διαθέσιμο χρόνο και τους διαθέσιμους πόρους». Εφόσον επιλεγεί η Ιστορία και ο Πολιτισμός ως θεματική, είναι καταφανές ότι η μελέτη πεδίου συνιστάται, δόκιμο όμως θα ήταν να εξετασθεί εν συντομία ο ρόλος των βασικών «παραμέτρων» της ΑεξΑΕ, ήτοι του διδακτικού υλικού και του διδάσκοντα από τη μία πλευρά και του διδασκόμενου από τη άλλη.

Καταρχήν, με δεδομένο ότι το εκπαιδευτικό υλικό της ΑεξΑΕ πρέπει όχι μόνο να καθοδηγεί το φοιτητή, να διδάσκει και να επεξηγεί, αλλά και να συνδέει τη θεωρία με την πράξη και τις εμπειρίες με τη μάθηση, να εμπλέκει το σπουδάζοντα ενεργά και κριτικά στη λογική τόσο του κειμένου που επεξεργάζεται όσο και του αντικειμένου μελέτης (Κόκκος et all, 1998-1999), δύναται φυσικά μέσα από ασκήσεις-δραστηριότητες να προετοιμάσει εν μέρει το έδαφος για τη μελέτη πεδίου

(Blackmore, 1998) προσφέροντας εναύσματα, τα οποία ομολογουμένως δίνονται δυστυχώς κάποιες φορές και από τις ίδιες τις ελλείψεις του υλικού. Επίσης, καθώς ο διδάσκων, της ΑεξΑΕ οφείλει να είναι «δημιουργός καταστάσεων, που ευνοούν τη μάθηση και όχι ο πομπός γνώσεων», με αποστολή να διδάσκει (όχι με την παραδοσιακή καθηγητοκεντρική μορφή, αλλά βοηθώντας τους διδασκόμενους να αξιοποιήσουν το διδακτικό υλικό), να συμβουλευεί επιστημονικά και να κεντρίζει την κριτική τους σκέψη κ.α (Κόκκος & Λιοναράκης, 1998; Κόκκος 2001 και 2001²; Βασιλού-Παπαγεωργίου, 2001; Βεργίδης et all, 1998-1999), επιστρατεύοντας τη μελέτη πεδίου πρέπει να αναλάβει πολλαπλό και πρωταγωνιστικό ρόλο (επιστημονικό, πρακτικό, υποστηρικτικό). Βασικός στόχος του μάλιστα οφείλει να είναι να ωθήσει τον εκπαιδευόμενο να εγκαταλείψει τον παθητικό ρόλο του ακροατή και να αυτενεργήσει, δρώντας ατομικά και συλλογικά (Μέσσαρης, 2002).

Ο ενήλικος εκπαιδευόμενος από την πλευρά του, όταν βρίσκεται μπροστά σε «ιστορικά ή πολιτιστικά διλλήματα», με δεδομένη την υποστήριξη των ανωτέρω «πομπών μάθησης» που τον ενεργοποιούν στην ευρετική του πορεία αυτομάθησης (Λιοναράκης, 2001), έχει τη δυνατότητα να πειραματιστεί και να συμμετάσχει στη μελέτη πεδίου. Στην περίπτωση αυτή καλείται να παίζει ενεργό ρόλο, σε ατομικό ή ομαδικό επίπεδο, σχεδιάζοντας εκπαιδευτικές δραστηριότητες, εκπονώντας project, παρουσιάζοντας εργασίες, αξιολογώντας δράσεις (Vasala, 2005) και διασφαλίζοντας κάτι που μπορεί να θεωρηθεί ως κεφαλαιώδους σημασίας, δηλαδή ότι «ο διδασκόμενος θυμάται και κατανοεί καλύτερα ότι μόνος του ανακαλύπτει» (Παντάνο-Ρόκου, 2001).

Συνεπώς θεωρητικά η μελέτη πεδίου δύναται να εφαρμοστεί στην ΑεξΑΕ για να στηρίξει σθεναρά την εκπαιδευτική διαδικασία, επί του παρόντος όμως έχουν καταγραφεί μεμονωμένες περιπτώσεις ιδρυμάτων εξΑΕ στο εξωτερικό, τα οποία εφαρμόζουν τη μελέτη πεδίου και αφορούν κυρίως σε περιβαλλοντικά θέματα (Filho, 1998, Vasala, 2005). Στη χώρα μας και συγκεκριμένα στο ΕΑΠ, από την άλλη, μόλις πρόσφατα άρχισαν να γίνονται κάποιες ανάλογες κινήσεις. Αφενός, έρευνα που διενεργήθηκε σε φοιτητές του προγράμματος Σπουδές στη Εκπαίδευση (ΕΚΠ 65) απέδειξε ότι αυτοί αντιμετώπιζαν πολύ θετικά την πιθανότητα εφαρμογής της μελέτης πεδίου σε χώρους που προσφέρεται η ΑεξΑΕ με την προϋπόθεση να υπάρχει προσεκτικός σχεδιασμός και οργάνωση τόσο από το μέρος του διδάσκοντα ΣΕΠ, όσο και των ίδιων των διδασκόμενων (Vasala, 2007). Αφετέρου, η γράφουσα οργανώνει και εκπονεί μελέτες πεδίου στα πλαίσια του προγράμματος Σπουδές στον Ελληνικό Πολιτισμό (ΕΛΠ10) εδώ και αρκετά χρόνια (Γκιρτζή, 2007). Οι συγκεκριμένοι λόγοι που επέβαλαν την επιλογή της διδακτικής αυτής τεχνικής, αλλά και η περιγραφή του συγκεκριμένου εκπαιδευτικού προγράμματος που εκπονήθηκε κατά τη διάρκεια του ακαδημαϊκού έτους 2010-2011, καταγράφονται στη συνέχεια.

4. ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ ΠΕΔΙΟΥ ΣΕ ΦΟΙΤΗΤΕΣ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΣΠΟΥΔΕΣ ΣΤΟΝ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟ ΤΟΥ ΕΑΠ

4.1 Οι ανάγκες της ΕΛΠ 10

Στην περίπτωση της Θεματικής Ενότητας (Θ.Ε.) ΕΛΠ10 του ΕΑΠ, της οποίας καθηγήτρια-Σύμβουλος (ΣΕΠ) είναι η γράφουσα επί 10 έτη, οι κυριότεροι λόγοι που ώθησαν στην χρήση της μελέτης πεδίου, που όπως αποδείχτηκε παραπάνω συνάδει με τα δεδομένα της διδασκαλίας των ιστορικών σπουδών στην ΑεξΑΕ, συνοψίζονται στα παρακάτω (Γκιρτζή, 2006² και 2007). Αφενός οι φοιτητές είναι ενήλικες, προέρχονται από διάφορες κατευθύνσεις-ειδικότητες (σε λίγες περιπτώσεις από τη θεωρητική κατεύθυνση), κουβαλούν τις ανάλογες προκαταλήψεις, σπάνια ανήκουν στον επαγγελματικό κλάδο της Ιστορίας ή του πολιτισμού και είναι διάσπαρτοι στην

Ελλάδα. Το διδακτικό υλικό της Θ.Ε. αφετέρου, δεδομένου ότι ολοκληρώθηκε κάτω από πιεστικές συνθήκες χρόνου για τους συγγραφείς, έχει κάποιες βασικές ατέλειες (π.χ. στερείται ιστορικών πηγών, τα περί τέχνης κεφάλαια είναι γραμμένα πολύ συνοπτικά και στερούνται εικόνων κτλ) προκαλώντας στους φοιτητές δυσφορία, επιθυμία να παραλείψουν τα κεφάλαια από τη μελέτη, προβληματισμό για το αν πρέπει να εγκαταλείψουν την Θ.Ε. και κάποιες φορές αποστροφή. Αποδέκτης αυτής της αποστροφής όμως δεν είναι το διδακτικό εγχειρίδιο, αλλά η τέχνη και τα μνημεία. Για τους λόγους αυτούς η γράφουσα εκπονεί κάθε χρόνο, με συναίνεση και ενίοτε κατά παράκληση των φοιτητών, μελέτη πεδίου σε διάφορους αρχαιολογικούς χώρους της Ελλάδας (π.χ. Δίον, Αιγές-Βεργίνα, Πέλλα κτλ.). Κατά την τρέχουσα ακαδημαϊκή χρονιά επιλέχθηκε η Αρχαία Αγορά των Αθηνών. Τα στάδια σχεδιασμού και υλοποίησης της συγκεκριμένης εφαρμογής περιγράφονται στη συνέχεια.

4.2. Στάδια σχεδιασμού και υλοποίησης μελέτης πεδίου στα πλαίσια της ΕΛΠ10

4.2.1 Προετοιμασία διδάσκουσας-ΣΕΠ

α. Στην Α' ΟΣΣ ανέφερε στους φοιτητές την πιθανότητα εκτέλεσης μιας μελέτης πεδίου, εξηγώντας τους στόχους και την όλη λογική του εγχειρήματος, και τους βρήκε θετικά διακείμενους.

β. Με γνώμονα το γεγονός ότι οι περισσότεροι φοιτητές του τμήματος ΠΕΙ3 προέρχονταν από την Αθήνα και τον Πειραιά και ελάχιστοι από τα νησιά του Β.Α. Αιγαίου (Λέσβος, Χίος) εντόπισε τους αρχαιολογικούς χώρους και μουσεία, που ήταν προσιτοί ως αποστάσεις για τους διδασκόμενους και προσφέρονταν για τα προς μελέτη θέματα (Ακρόπολη-μουσείο Ακρόπολης, Αρχαία Αγορά-μουσείο στοάς Αττάλου, Κεραμεικός-μουσείο).

γ. Επισκέφθηκε τα μέρη αυτά, για να εξοικειωθεί με τους χώρους, να ελέγξει αν παρέχουν τις ζητούμενες πληροφορίες και τη δυνατότητα επίσκεψης ολόκληρου του τμήματος.

δ. Στη Β' ΟΣΣ έθεσε την επιλογή του τόπου διεξαγωγής της μελέτης σε ψηφοφορία των φοιτητών (επελέγη η Αρχαία Αγορά από τη συντριπτική πλειοψηφία) και τους πρότεινε θέματα project, τα οποία θα έπρεπε να εκπονήσουν ατομικά ή σε ομάδες, αφήνοντας ανοιχτό τον τρόπο που αυτά θα παρουσιάζονταν επί τόπου. Τα project στην ουσία αφορούσαν διάφορες πτυχές της καθημερινής ζωής στην Κλασική Αρχαιότητα και απαιτούσαν μελέτη πηγών, βιβλιογραφίας, αυτενέργεια και αυτοσχεδιασμό στον τρόπο χειρισμού και τη σύνθεση.

ε. Τακτοποίησε τις πρακτικές λεπτομέρειες (άδειες, ώρες λειτουργίας, τρόπος μετάβασης κτλ.).

στ. Στη Γ' ΟΣΣ προετοίμασε και παρουσίασε power-point με τα μνημεία του χώρου για να αντιμετωπίσει ένα συγκεκριμένο πρακτικό πρόβλημα που δημιουργεί σε αρκετούς επισκέπτες ο χώρος της Αρχαίας Αγοράς. Συγκεκριμένα, η ταυτόχρονη παρουσία μνημείων διάφορων εποχών (κλασικής, ελληνοιστικής, βυζαντινής) προκαλεί συχνά σύγχυση. Στην περίπτωση μάλιστα των ενηλίκων φοιτητών μας, που προσπαθούν να αντιμετωπίσουν το «σύνδρομο» της ελλιπούς ιστορικής γνώσης και της πολιτιστικής αποξένωσης, ελλόχευε ο κίνδυνος να δημιουργηθεί τελείως αρνητική εντύπωση και το πρόβλημα να οξυνθεί. Συνεπώς, η power point περιείχε αρχικά μια γενική παρουσίαση του χώρου και στη συνέχεια παρουσίαση των μνημείων ανά εποχές (ξεκινώντας από το σήμερα και ταξιδεύοντας προς τα πίσω). Φτάνοντας στην Κλασική εποχή, η οποία μας ενδιέφερε θεματικά, δινόταν έμφαση στα υπάρχοντα κτίρια και χώρους. Η αξιοποίηση των ΤΠΕ στο σημείο αυτό ήταν τεράστιας σημασίας, καθώς δόθηκε η δυνατότητα οπτικοποίησης και ενσυναίσθησης

του χώρου στην πραγματική του διάσταση στην υπό εξέταση περίοδο (κάτι που η «επί τόπου» φάση της μελέτης πεδίου δεν μπορούσε να εξασφαλίσει).

Στην ίδια ΟΣΣ αποφασίστηκε η εκτέλεση της επίσκεψης κάποια συγκεκριμένη Κυριακή, εκτός των ΟΣΣ.

ζ. Σχεδίασε ένα κατάλληλο ιστορικό σενάριο για τη διεξαγωγή της επί τόπου επίσκεψης, το οποίο παρουσιάστηκε εν συντομία στους φοιτητές στη Δ' ΟΣΣ, αφενός για να μπουν στο κλίμα του χώρου και της εποχής και αφετέρου για να παρακινηθούν να εντάξουν τα project τους στην πλοκή, βιώνοντας την Ιστορία και τον πολιτισμό. Οι φοιτητές ενθουσιάστηκαν με την πιθανότητα να συμμετέχουν ενεργά στο σενάριο και δέχτηκαν πρόθυμα να προσαρμόσουν τις εισηγήσεις που ετοίμαζαν σε ρόλους. Κάθε επιφύλαξη ότι μια τέτοια προσέγγιση θα μπορούσε να βλάψει την σοβαρότητα και την αποτελεσματικότητα του προγράμματος άρθηκε από τη συνειδητοποίηση ότι συμμετέχοντας ενεργά βάσει σεναρίου στα δρώμενα, στην ουσία εμπλέκονται συγκινησιακά με το γνωστικό αντικείμενο και ξεφεύγοντας από τη στεγνή εγκεφαλική προσέγγιση, μυούνται βιωματικά στην Ιστορία και τον πολιτισμό (Λιμνιάτη-Βλάχου, 2000).

η. Σχεδίασε με το λογισμικό Demo Builder ένα βίντεο με τη ροή του ιστορικού σεναρίου, τρισδιάστατες αναπαραστάσεις των μνημείων και ερωτήσεις παντός είδους σε όσα θα παρουσιάζονταν στο χώρο της Αρχαίας Αγοράς για να παρουσιαστεί στην Ε' ΟΣΣ, που θα πραγματοποιούνταν μετά την επί τόπου επίσκεψη. Επίσης, κατάρτισε ερωτηματολόγια αφενός για τον έλεγχο πρόσκτησης γνώσεων (τα οποία συμπληρώθηκαν στο τελευταίο στάδιο της επίσκεψης) και αφετέρου για την αξιολόγηση της δραστηριότητας.

Πρέπει να σημειωθεί ότι καθ' όλη τη διάρκεια της προετοιμασίας η ΣΕΠ αντάλλαξε πλήθος τηλεφωνημάτων και ηλεκτρονικών μηνυμάτων με τους συμμετέχοντες-φοιτητές, υποστηρίζοντας τους επιστημονικά, ενθαρρύνοντας τους να συμμετέχουν και προτρέποντας τους να αυτενεργήσουν. Επίσης, οι ίδιοι οι φοιτητές κατέβαλαν προσπάθεια να εκπονήσουν τα project τους, σε πολλά από τα οποία για να συνεργαστούν είχαν συνεχή επικοινωνία.

4.2.2. Επί τόπου επίσκεψη

Η επίσκεψη στην Αρχαία Αγορά με την επιστράτευση ποικιλίας τεχνικών, όπως η αφήγηση, η κατευθυνόμενη συζήτηση, η δραματοποίηση, το παιχνίδι ρόλων μετατράπηκε σε μια εκπαιδευτική ξενάγηση (Νικονάνου, 2009), μια «περιπετειώδη περιπλάνηση» στο χώρο και το χρόνο, στην οποία η διδάσκουσα-ΣΕΠ είχε το συντονιστικό ρόλο και οι διδασκόμενοι πρωταγωνιστούσαν.

Στα πλαίσια του σεναρίου το ρολόι γύρισε στο «Χρυσό Αιώνα». Η ΣΕΠ ανέλαβε το ρόλο του Περικλή και οι φοιτητές (βάσει των εργασιών που είχαν εκπονήσει) ρόλους Αθηναίων ή Σπαρτιατών και ξεκίνησαν τη συγκροτημένη περιήγηση τους σε κλασικά μνημεία της Αρχαίας Αγοράς (Ποικίλη Στοά, βωμός 12 θεών, Παναθηναϊκή οδός, εσωτερικό Αγοράς, Ν. στοά, Νομισματοκοπείο, Ηλιαία, οικία Σίμωνος, Θόλος, Μητρώο, Νέο Βουλευτήριο, Βασίλειος στοά, Ναός Ηφαίστου).

Σύμφωνα με το σενάριο λοιπόν... «...βρισκόμαστε στην Αθήνα χαράματα της 20^{ης} ημέρα του Εκατομβαιώνα του έτους 438. Ο Περικλής και κάποιοι Αθηναίοι σύντροφοι του σπεύδουν στην Ποικίλη στοά για να συναντήσουν πρέσβεις που έχουν έρθει από τη Σπάρτη για τα εγκαίνια του Παρθενώνα που θα γίνουν μέσα στις επόμενες ημέρες. Βλέποντας στη στοά το γνωστό έργο του ζωγράφου Πολύγνωτου με τη «μάχη του Μαραθώνα» αναθυμούνται τα Περσικά και οι μεν Αθηναίοι υπερηφανεύονται για την στρατηγική τεχνική του Μιλτιάδη, ενώ οι Σπαρτιάτες για την ανδρεία των 300 προγόνων τους στις Θερμοπύλες αλλά και τις στρατηγικές

ικανότητες του Πausanias. Η αναφορά στον τελευταίο θυμίζει σε όλους ότι η αποφασιστική μάχη των Πλαταιών και η αίσια έκβασή της υπήρξε αποτέλεσμα κοινής τους δράσης και αφήνει σε όλους θετικά συναισθήματα. Εισερχόμενοι στο εσωτερικό της Αγοράς από την Β. είσοδο κάνουν μικρή στάση για θυσίες στο βωμό των 12 θεών και προχωρούν για να προλάβουν την παναθηναϊκή πομπή, που θα περάσει από την Παναθηναϊκή οδό. Ο Περικλής τους εξηγεί ότι, αν δεν είχε αναλάβει το καθήκον να τους συνοδεύσει, κανονικά θα έπρεπε να βρίσκεται μέσα σε αυτή την πομπή μαζί με τους υπόλοιπους άρχοντες της πόλης και να συνοδεύει τον πέπλο της θεάς Αθηνάς, που κατευθύνεται στο Ερέχθειο για να κοσμήσει το ξόανο, όπως κάθε χρόνο. Ένας Αθηναίος μοιράζεται με τους Σπαρτιάτες τις αναμνήσεις του ως έφιππου νέου που συμμετείχε στα Παναθήναια, εξηγώντας όλη τη λογική και το τελετουργικό. Μετά την έλευση της πομπής η ομάδα κατευθύνεται προς τη Νότια στοά με αρκετή δυσκολία, καθώς ο ανοικτός χώρος είναι γεμάτος από πάγκους πωλητών, που εμπορεύονται πλήθος προϊόντων (φρούτα, λαχανικά, κρέας, ψάρια, ενδύματα, κοσμήματα κτλ.). Μπροστά στη Ν. στοά συναντούν τον μέτοικο τραπεζίτη Πασίωνα, ο οποίος τους εξηγεί τις οικονομικές λειτουργίες της Αγοράς, αναφερόμενος στους αργυραμοιβούς, τους μετρονόμους, τους εμπόρους, τους μικροπωλητές και τους ξεναγείς στο παρακείμενο νομισματοκοπείο. Μετά, τιμής ένεκεν παίρνουν ένα ελαφρύ γεύμα σε μια από τις παρακείμενες «τράπεζες» (=εστιατόριο) όπου σιτίζονται οι κρατικοί αξιωματούχοι. Εδώ δίνεται η δυνατότητα σε Αθηναίους και Σπαρτιάτες να συγκρίνουν τις διατροφικές τους συνήθειες. Καθώς φεύγουν την προσοχή τους τραβά πολύς κόσμος μαζεμένος στο διπλανό κτίριο. Ένας από τους συντρόφους του Περικλή εξηγεί ότι πρόκειται για το λαϊκό δικαστήριο της Ηλιαίας και εξηγεί τη λειτουργία των αθηναϊκών δικαστικών θεσμών στους Λάκωνες κάνοντας μνεία και στον οστρακισμό. Με αφορμή το τελευταίο ο Περικλής τους υποδεικνύει έναν μεγάλο ανοιχτό χώρο, όπου μαζεύονται οι Αθηναίοι πολίτες για να ασκήσουν το μέτρο αυτό, που υπακούοντας τυφλά στη Δημοκρατία δεν εξαιρεί κανένα, όπως τους εξηγεί, αφού και ο ίδιος έχει συχνά περάσει τη δοκιμασία του οστρακισμού. Όπως προχωρούν βλέπουν μπροστά από μια τυπική οικία (οικία Σίμωνος) πλήθος συγκεντρωμένο γύρω από έναν ηλικιωμένο άνδρα, ο οποίος τους συστήνεται ως Σωκράτης Σωφρωνίσκου και τους καλεί ταπεινά να «συνομιλήσουν». Αθηναίοι και Σπαρτιάτες αδράττουν τη μοναδική ευκαιρία και μούνται στη «σωκρατική» φιλοσοφία. Σε κάποια στιγμή αντιλαμβάνονται ότι ο χρόνος περνά και πρέπει να φύγουν για να προλάβουν τη συνάντησή τους με τον άρχοντα-βασιλέα. Στο δρόμο για τη Βασίλειο στοά, κάνουν μια μικρή στάση στη Θόλο για να αφήσουν τον επιστάτη των πρυτάνεων, που μέχρι τώρα τους συνόδευε, και εν συνεχεία στο Βουλευτήριο για να αναζητήσουν τον αθηναίο Καλλίμαχο. Περιμένοντας τον Περικλή ξεκινά συζήτηση με τους Σπαρτιάτες για τη λειτουργία της βουλής των 500 και της Εκκλησίας του δήμου σε αντιδιαστολή με τη δική τους Γερουσία και Απέλλα. Στο σημείο που οι συζητήσεις κορυφώνονται εμφανίζεται ο Καλλίμαχος και ζητώντας συγγνώμη για την καθυστέρηση εξηγεί ότι βρισκόταν στο παρακείμενο Μητρώο, αναζητώντας στα αρχαία στοιχεία για κάποιον γνωστό του. Ο Καλλίμαχος τους οδηγεί στη Βασίλειο στοά, όπου συναντούν τον άρχοντα-βασιλέα. Αυτός αναλαμβάνει να τους οδηγήσει στον Ναό του Ηφαίστου, όπου οι ιερείς (ο ιερέας του Ηφαίστου και η ιέρεια της Εργάνης Αθηνάς) τους περιμένουν. Στον αγοραίο Κολωνό, μπροστά στο θαυμάσιο ναό οι καλεσμένοι γίνονται μάρτυρες ενός μοναδικού γεγονότος. Η ιέρεια ανακοινώνει ότι είναι η τελευταία φορά που παρίσταται και υποδέχεται λατρευτές, καθώς οι θεοί και η πόλη αποφάσισαν να δώσει τη θέση της μόνο στον ιερέα του Ηφαίστου. Ο προστάτης όλως των τεχνιτών, μεγάλη μερίδα των οποίων έχουν τα εργαστήρια τους στη ΝΔ γωνία της Αγοράς, από όπου οι Αθηναίοι

και οι Σπαρτιάτες μας αγόρασαν τα ειδώλια που αφιερώνουν σε Ήφαιστο και Αθηνά, θα λατρεύεται πλέον μόνος του στον ξεχωριστό αυτό ναό του οποίου τις μετώπες και τα αετώματα θαυμάζουν όλοι αναγνωρίζοντας τις παραστάσεις των άθλων του Ηρακλή και του Θησέα. Η λήξη της τελετής αυτής βρίσκει τους πάντες κουρασμένους, όχι όμως τόσο ώστε να χάσουν την παρουσίαση της καινούργιας τραγωδίας του Ευριπίδη, Άλκηστις, η οποία αρχίζει σε λίγο στο θέατρο του Διονύσου. Όλοι αφήνουν την Αγορά με έντονο αίσθημα ότι, αυτή η γεμάτη μέρα στο οικονομικό-κοινωνικό-πολιτικό-θρησκευτικό κέντρο της Αθήνας θα τους μείνει αξέχαστη...».

Στο τελευταίο στάδιο, έγινε κατ' αρχήν επίσκεψη στο μουσείο της στοάς του Αττάλου, όπου η ΣΕΠ έκανε διδακτική και επιλεκτική ξενάγηση στους φοιτητές, προσανατολισμένη μόνο σε συγκεκριμένα αντικείμενα της Κλασικής εποχής που σχετίζονταν με τα μνημεία, στα οποία είχε διαδραματιστεί το ιστορικό σενάριο. Εν συνεχεία, συμπληρώθηκαν σύντομα ερωτηματολόγια για ένα πρώτο έλεγχο πρόσκτησης γνώσεων.

4.2.3. Σύνθεση αποτελεσμάτων-Αξιολόγηση

α. Στην Ε' ΟΣΣ, αρχικά η ΣΕΠ παρουσίασε το Demo builder βίντεο με τη ροή του ιστορικού σεναρίου και τις ερωτήσεις για ένα δεύτερο έλεγχο της αφομοίωσης της ιστορικής γνώσης. Οι φοιτητές απάντησαν άμεσα σε όλες βοηθούμενοι ιδιαίτερα, όπως δήλωσαν, από τις τρισδιάστατες αναπαραστάσεις και την οπτικοποίηση του χώρου, που τους προσέφεραν οι ΤΠΕ. Μετά, οι ίδιοι οι διδασκόμενοι ανέλαβαν να κάνουν σύντομες παρουσιάσεις στους φοιτητές των άλλων τμημάτων του Πειραιά, που δεν είχαν συμμετάσχει στη δραστηριότητα, οι οποίες απέδειξαν ότι είχαν αποκτήσει επιπλέον γνώσεις πάνω στο προς μελέτη αντικείμενο και τις είχαν εμπειρώσει στην πράξη.

β. Στη συνέχεια τους ζητήθηκε να στείλουν σχόλια στη ΣΕΠ για το τι θεωρούσαν ότι αποκόμισαν από τη εκπαιδευτική αυτή δραστηριότητα, και τι θα άλλαζαν.

Τα αποτελέσματα της αξιολόγησης του προγράμματος, τα οποία θα μπορούσαν να συνθέσουν μια ολόκληρη εισήγηση, συνοψίζονται στα εξής. Οι εκπαιδευόμενοι κατά γενική ομολογία θεώρησαν τη δραστηριότητα μια ιδιαίτερα ευχάριστη αλλά και επικοινωνιακή εμπειρία. Συγκεκριμένα κατέθεσαν ότι μελετώντας περαιτέρω βιβλιογραφία και ασχολούμενοι με την επιστημονική έρευνα κατέκτησαν ιστορικές γνώσεις που τους βοήθησαν να κατανοήσουν τα δυσνόητα σημεία του διδακτικού υλικού. Επιπλέον, η άμεση επαφή με τα μνημεία και τα ευρήματα υποκατάστησε με το παραπάνω την απουσία εικόνων. Πολλοί επίσης θεωρούσαν ότι ανέπτυξαν κι άλλες δεξιότητες, όπως για παράδειγμα κριτική σκέψη, επικοινωνιακές ικανότητες, τρόπους συμπεριφοράς σε επιστημονικές επισκέψεις τέτοιων χώρων κτλ. Η πλειονότητα των φοιτητών ομολόγησαν ότι τους ικανοποίησε ιδιαίτερα το γεγονός ότι εκπόνησαν κάποια project ομαδικά, καθώς στη συνεργασία τους με τους συμφοιτητές ανακάλυψαν σημεία επαφής, άντλησαν και προσέφεραν υποστήριξη για τη συνολική αντιμετώπιση των σπουδών στην εξΑΕ. Τέλος, ως πολύ σημαντικό εκτιμήθηκε το γεγονός ότι η συγκεκριμένη δραστηριότητα έδωσε επιπλέον εναύσματα για επικοινωνία με τη ΣΕΠ, η οποία τους πρόσφερε ενθάρρυνση και υποστήριξη. Πρέπει να σημειωθεί ότι στο σύνολο τους οι συμμετέχοντες δήλωσαν ότι με χαρά θα συμμετείχαν και στο μέλλον σε τέτοια δραστηριότητα και ότι πλέον έβλεπαν μέσα από διαφορετικό πρίσμα τους αρχαιολογικούς χώρους και τα μουσεία.

5. ΕΠΙΛΟΓΙΚΑ

Συνοψίζοντας, γίνεται αντιληπτό ότι η συγκεκριμένη εφαρμογή της μελέτης πεδίου σε ενήλικες της ΑεξΑΕ απείχε πολύ από μια απλή ξενάγηση, καθώς συνιστούσε μια διαδρομή στο παρελθόν, όπου η Ιστορία και η Τέχνη τοποθετούνταν στα κοινωνικά, οικονομικά και πολιτιστικά πλαίσια που τις προσδιορίζουν, δίνοντας στον επισκέπτη τη δυνατότητα να βιώσει το χώρο και τα μνημεία του και να τα δει ως αναπόσπαστο τμήμα της καθημερινότητας του εκάστοτε αρχαίου χώρου. Με αυτά τα δεδομένα μια τέτοια διδακτική τεχνική, όπως διαπιστώνει και ο Γ. Λεοντσίνης (2002), δύναται να συμβάλλει «στην ενεργοποίηση της δημιουργικότητας και της φαντασίας των εκπαιδευομένων κάθε ηλικίας, στην αξιοποίηση των προσωπικών τους προσεγγίσεων και της συγκεκριμένης ιστορικής τους εμπειρίας, στην ανάπτυξη γνωστικών, συναισθηματικών και ψυχοκινητικών δεξιοτήτων, καθώς και στην καλλιέργεια δεξιοτήτων εξοικείωσης με ερευνητικές μεθόδους και πρακτικές». Τοιουτοτρόπως, θεωρούμε ότι δίνεται μια επαρκής δυνατότητα να αντιμετωπισθεί το «σύνδρομο» της ελλιπούς ιστορικής γνώσης και της πολιτιστικής αποξένωσης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αθανασούλα-Ρέππα, Α. (2003). Ο Καθηγητής Σύμβουλος και η Παρέμβαση του στην αντιμετώπιση του Άγχους των Εκπαιδευόμενων στην ΑεξΑΕ. *Πρακτικά Εισηγήσεων του 2^{ου} Πανελληνίου Συνεδρίου για την Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση*, Πάτρα 27-30 Μαρτίου, Προπομπός, ΕΑΠ, σ. 112-117.
- Αλεξάκη Ε. (2002). Το σύγχρονο μουσείο: εμπορικό κέντρο ή χώρος ουσιαστικής εκπαιδευτικής διαδικασίας;», στο *Διεπιστημονικές προσεγγίσεις στη Μουσειακή Αγωγή*, επιμ. Γ. Κόκκινος-Ευ.Αλεξάκη, Αθήνα, Μεταίχμιο, pp.67-76.
- Ασδραχάς, Σπ. (1999). *Ζητήματα Ιστορίας*, Αθήνα, Θεμέλιο/Ιστορική Βιβλιοθήκη.
- Βασάλα, Π. (2007). Μελέτες πεδίου στην Περιβαλλοντική Εκπαίδευση στο πλαίσιο των σχολικών περιπάτων στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση, *Πρακτικά 3^{ου} Πανελληνίου Συνεδρίου ΠΕΕΚΠΕ*, Αθήνα.
- Βασάλα, Π. (2011). Περιβαλλοντική Εκπαίδευση και Σχολικά Περιβαλλοντικά Προγράμματα, στο Βασικό Επιμορφωτικό Υλικό του Μείζονος Προγράμματος Επιμόρφωσης, τ.1, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Retrieved from <http://www.epimorfosi.edu.gr/images/stories/ebook-epimorfotes/geniko-meros/geniko-meros.html>.
- Βασιλού-Παπαγεωργίου, Β. (2001). Η Διδασκαλία στην ΑεξΑΕ: Η ανάδειξη νέων ρόλων και οι τρόποι διαχείρισής τους. Εισήγηση στο *1^ο Πανελλήνιο Συνέδριο για την Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση*, Πάτρα 25-27 Μαΐου, ΕΑΠ, σ.19-32.
- Βεργίδης Δ., Λιοναράκης Α., Λυκουργιώτης Α., Μακράκης Β., Ματραλής Χ. (1998-1999). *Ανοικτή και εξ αποστάσεως εκπαίδευση. Θεσμοί και λειτουργίες*, τ.Α, Πάτρα
- Blackmore, C. (1998), Environmental Education through Distance Education and Open Learning in the UK, in L W. Filho & F Tahir (Eds), *Distance Education and environmental Education*. Germany, Peter Lang Gmb, pp.21-41
- Γιαννακόπουλος, Δ. (2011). Θεωρητικό Κείμενο Ιστορίας, στο *Βασικό Επιμορφωτικό Υλικό του Μείζονος Προγράμματος Επιμόρφωσης*, τ.2, ΠΕ02-Φιλολογοί, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Retrieved from <http://www.epimorfosi.edu.gr/images/stories/ebook-epimorfotes/filologoi.html>
- Γκιρτζή, Μ. (2006). Εξοικείωση ενήλικων εκπαιδευόμενων με την ελληνική Ιστορία και τον πολιτισμό μέσω μιας διαδρομής στο παρελθόν στα χνάρια του Φιλίππου της Μακεδονίας. *Πρακτικά εισηγήσεων του Συνεδρίου για τον Πολιτισμό και Αισθητική στην Εκπαίδευση*, Αθήνα 25-26 Νοεμβρίου.
- Γκιρτζή, Μ. (2007). Εφαρμόζοντας την ‘μελέτη πεδίου’ σε φοιτητές της ΑεξΑΕ. Ένα πολιτιστικό-εκπαιδευτικό πρόγραμμα για τις Σπουδές στον Ελληνικό Πολιτισμό του ΕΑΠ. *Πρακτικά 4th International Conference on Open and Distance Learning. Applications of Pedagogy and Technology*, τ. Α, Πάτρα 23-25 Νοεμβρίου, Προπομπός, pp. 359-371
- Γκιρτζή, Μ. (2007¹) Μια διαδρομή στην αρχαία Θεσσαλονίκη: Πρόταση εκπαιδευτικού προγράμματος στα πλαίσια διδασκαλίας της Τοπικής Ιστορίας. *Πρακτικά του 1^{ου} Πανελληνίου Συνεδρίου για μια Σύγχρονη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση*, Αθήνα 21-22 Απριλίου.

- Δεληγιάννης, Δ. (2002). Πρόγραμμα Σπουδών Επιλογής Μουσειοπαιδαγωγική Εκπαίδευση (ΕΠΕΑΕΚ), στο *Διεπιστημονικές προσεγγίσεις στη Μουσειακή Αγωγή*, επιμ. Γ. Κόκκινος-Ευ.Αλεξάκη, Μεταίχμιο, Αθήνα, pp.149-162.
- Ζαχαρίου Α., Νικολαΐδης Μ. (2006-7). Προγράμματα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης για τη μέση και τεχνική εκπαίδευση: Το κέντρο περιβαλλοντικής εκπαίδευσης Πεδουλά, Λευκωσία, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.
- Ζωγράφου-Τσαντάκη, Μ. (2000). Εκπαιδευτικό πρόγραμμα μουσειακής εκπαίδευσης στο Ιστορικό και Λαογραφικό Μουσείο Γιαννιτσών, στο *Προαιρετικά Εκπαιδευτικά Προγράμματα στη Σχολική Εκπαίδευση*, επιμ. Γ. Μπαγάκης, Αθήνα, Μεταίχμιο, σ.287-294.
- Θεοδωρίδης Γ., Μπρεγιάννη Αι. (2003). Η διδασκαλία της Ιστορίας στο ΕΑΠ. *Πρακτικά Εισηγήσεων του 2^{ου} Πανελληνίου Συνεδρίου για την Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση*, Πάτρα 27-30 Μαρτίου, Προπομπός, ΕΑΠ, pp. 508-517.
- Θεοδωρίδης Γ., Μπρεγιάννη Αι. (2005). Καινοτομίες στην ΑεξΑΕ: Η περίπτωση της Κοινωνικής και Οικονομικής Ιστορίας. *Πρακτικά 3rd International Conference on Open and Distance Learning. Applications of Pedagogy and Technology*, τ. Α, Πάτρα 11-13 Νοεμβρίου, Προπομπός, pp. 284-296
- Filho, W.L. (1998). Environmental Education and Distance Education, in Filho, W.L. & Tahir, F (Eds) (1998) *Distance Education and environmental Education*, Germany: Peter Lang GmbH, pp. 9-19
- Hooper-Greenhill, E. (1999). Σκέψεις για τη μουσειακή εκπαίδευση και επικοινωνία στη μεταμοντέρνα εποχή, *ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ*, 72, pp. 47-49.
- Jacobson, W.J. (1986). Module for In-service Training of Science Teachers and Supervisors for Secondary Schools. EE Series 8 Paris, Unesco, pp.103-104
- Κάκκος, Α. (2002). Περπατώντας στα κάστρα με όπλο την έρευνα δράσης, στο *Ο εκπαιδευτικός ως ερευνητής*, επιμ. Γ. Μπαγάκης, Αθήνα, Μεταίχμιο, pp. 489-496.
- Καμπουροπούλου, Μ. (2002). Αισθητική προσέγγιση και καλλιτεχνικές δραστηριότητες στο μάθημα της Ιστορίας, στο *Διεπιστημονικές προσεγγίσεις στη Μουσειακή Αγωγή*, επιμ. Γ. Κόκκινος-Ευ.Αλεξάκη, Μεταίχμιο, Αθήνα, pp.288-297
- Knapp, D. (2000). Memorable experiences of a science field trip, *School Science and Mathematics*, 11(2), pp.65-71
- Κόκκος Α., Λιοναράκης Α. (1998). *Ανοικτή και εξ αποστάσεως εκπαίδευση. Σχέσεις διδασκόντων-διδασκόμενων*, τ.Β, Πάτρα, ΕΑΠ.
- Κόκκος Α., Λιοναράκης Α., Ματραλής Χ., Παναγιωτακόπουλος Χ., (1998-1999). *Ανοικτή και εξ αποστάσεως εκπαίδευση. Το εκπαιδευτικό υλικό και οι νέες τεχνολογίες*, τ.Γ, Πάτρα, ΕΑΠ.
- Κόκκος, Α. (2001). Μεθοδολογία της Εκπαίδευσης από απόσταση. Επιμορφωτικό υλικό για τα μέλη ΣΕΠ, ΕΑΠ, Πάτρα.
- Κόκκος, Α. (2001²). Ο ρόλος του διδάσκοντος στην εκπαίδευση από απόσταση. *Εισήγηση στο 1^ο Πανελλήνιο Συνέδριο για την Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση*, Πάτρα 25-27 Μαΐου, ΕΑΠ, pp. 667-690.
- Κοντόνη Δ.Π., Μελιδώνης Π. (2003). Εικονικό Μουσείο: Ένα εργαλείο Προβολής και Σπουδής του Ελληνικού Πολιτισμού. *Πρακτικά Εισηγήσεων του 2^{ου} Πανελληνίου Συνεδρίου για την Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση*, Πάτρα 27-30 Μαρτίου, Προπομπός, ΕΑΠ, pp. 642-653.
- Λιμνιάτη Β., Βλάχου Ε. (2000). Ο Ασπεριζ στο νησί των ηφαιστειών, στο *Προαιρετικά Εκπαιδευτικά Προγράμματα στη Σχολική Εκπαίδευση*, επιμ. Γ. Μπαγάκης, Μεταίχμιο, Αθήνα, σ.283-286.
- Λιοναράκης, Α. (2001). Για ποια εξ αποστάσεως εκπαίδευση μιλάμε;. *Εισήγηση στο 1^ο Πανελλήνιο Συνέδριο για την Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση*, Πάτρα 25-27 Μαΐου, ΕΑΠ, pp.185-194.
- Μακράκης, Β. (2000). *Υπερμέσα στην εκπαίδευση – κοινωνικο-εποικοδομιστική προσέγγιση*. Αθήνα: Εκδόσεις Μεταίχμιο
- Matthews, B. E., & Riley, C. K. (1995). Teaching and evaluating outdoor ethics education programs, Vienna, VA: National Wildlife Federation. (ERIC Document Reproduction Service No. ED 401 097)
- Μέσσαρης, Δ. (2002). Τα προγράμματα που υλοποιούνται στα κέντρα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης-Συνδυασμός θεωρίας και πράξης στην εκπαίδευση, στο *Ο εκπαιδευτικός ως ερευνητής*, επιμ. Γ. Μπαγάκης, Αθήνα, Μεταίχμιο, σ. 448-455.
- Μουσουρή, Θ. (2002). Μουσεία και κοινότητες ερμηνευτών, στο *Διεπιστημονικές προσεγγίσεις στη Μουσειακή Αγωγή*, επιμ. Γ. Κόκκινος-Ευ.Αλεξάκη, Αθήνα, Μεταίχμιο, σ.77-92.
- Μπακογιάννη Σ., Καβακλή Ε. (2003). Μουσεία και Ανοικτή Εκπαίδευση: Εκπαιδευτικά Προγράμματα Μουσείων στο διαδίκτυο, στα *Πρακτικά Εισηγήσεων του 2^{ου} Πανελληνίου Συνεδρίου για την*

- Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση, Πάτρα 27-30 Μαρτίου, Προπομπός, ΕΑΠ, σ.244-253.
- Μπιγλιάκη, Ν. (2003). Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση: Ενήλικες και Διαδικασίες Μάθησης, στα *Πρακτικά Εισηγήσεων του 2^{ου} Πανελληνίου Συνεδρίου για την Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση*, Πάτρα 27-30 Μαρτίου, Προπομπός, ΕΑΠ, pp. 548-557.
- Μπούνια, Α. (2010). Μουσεία, μάθηση και νέες τεχνολογίες», στο *ΤΠΕ στην εκπαίδευση*, Α. Τζιμογιάννης (επιμ.), *Πρακτικά 7ου Συνεδρίου*, Κόρινθος, pp. 691-692.
- Νάκου, Ει. (2002). Το επιστημολογικό υπόβαθρο της σχέσης μουσείου, εκπαίδευσης και Ιστορίας, στο *Διεπιστημονικές προσεγγίσεις στη Μουσειακή Αγωγή*, επιμ. Γ. Κόκκινος-Ευ.Αλεξάκη, Αθήνα, Μεταίχμιο, pp. 115-128.
- Νικονάνου, Ν. (2009). *Μουσειοπαιδαγωγική. Από τη θεωρία στην πράξη*, Σειρά Μουσειακές Σπουδές, Αθήνα: Πατάκη
- Παιδαγωγικό Ινστιτούτο (2007) Ενδεικτικές οδηγίες σχεδιασμού προγραμμάτων: Μεθοδολογικές Προσεγγίσεις. Retrieved on 1 June from www.pi-schools.gr/drast/perivalontiki/odig_sxed_c.html
- Παϊζής, Ν. (2000). Τέσσερα χρόνια πειραματικής εφαρμογής του προγράμματος ΜΕΛΙΝΑ, *Προαιρετικά Εκπαιδευτικά Προγράμματα στη Σχολική Εκπαίδευση*, επιμ. Γ. Μπαγάκης, Αθήνα, Μεταίχμιο, pp. 243-247.
- Παϊζής, Ν. (2002). Ταξιδεύοντας στο χρόνο με το Πρόγραμμα Μελίνα. Η αξία της πολιτισμικής αγωγής, *Διεπιστημονικές προσεγγίσεις στη Μουσειακή Αγωγή*, επιμ. Γ. Κόκκινος-Ευ.Αλεξάκη, Αθήνα, Μεταίχμιο, pp. 163-178
- Παντάνο-Ρόκου, Φ.Μ. (2001). Παιδαγωγικά μοντέλα για την εξ αποστάσεως εκπαίδευση με χρήση των νέων τεχνολογιών, στο *Απόψεις και προβληματισμοί για την Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση*, Προπομπός, Αθήνα, pp. 189-225.
- Πλάτων, Α. (2002). Ρόδος-Η απόρθητη πόλη: μια πειραματική παρέμβαση στο χώρο της διδασκαλίας της Ιστορίας, στο *Διεπιστημονικές προσεγγίσεις στη Μουσειακή Αγωγή*, επιμ. Γ. Κόκκινος-Ευ.Αλεξάκη, Αθήνα, Μεταίχμιο, pp. 271-281.
- Ράπτης, Α. & Ράπτη, Α. (2003). *Μάθηση και Διδασκαλία στην εποχή της πληροφορίας-Ολική Προσέγγιση*. Τόμος Α'. Αθήνα: Ράπτη
- Resnick, I. (1987). Learning in school and out, *Educational Researcher*, 16(9), pp.13-20.
- Rogers, A. (1999). Η εκπαίδευση ενηλίκων, Αθήνα, Μεταίχμιο.
- Σπαθάρη-Μπεγλίτη, Ε. (2002). Ερευνητής-ιστορικός ή καθηγητής Ιστορίας,, στο *Ο εκπαιδευτικός ως ερευνητής*, επιμ. Γ. Μπαγάκης, , Αθήνα, Μεταίχμιο, pp. 481-488.
- Σταμάτης, Α., Σκόρδου, Σ. & Καίσαρη, Σ. (2006). Η εκδρομή ως project στο πλαίσιο του πολιτιστικού προγράμματος 'Μουσειοδιαδρομές'. *Πρακτικά εισηγήσεων του Συνεδρίου για τον Πολιτισμό και Αισθητική στην Εκπαίδευση*, Αθήνα 25-26 Νοεμβρίου
- Στασινάκης, Π. (2003). Μελέτη πεδίου, *Research in Science & technological education*, 21(2).
- Vassala, P. (2005). The field study as an educational technique in Open and Distance Learning.
- Χριστιάς, Ι. (1996). Διδακτική μελέτης του περιβάλλοντος. Σημειώσεις, ΠΤΔΕ Παν/μιου Θεσσαλίας.
- Ψαρράκη-Μπελεσιώτη, Ν. (1997). Το πιλοτικό πρόγραμμα ΜΕΛΙΝΑ. Η μουσειακή αγωγή και το Τμήμα Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων του Μουσείου Μπενάκη. *ΜΕΛΙΝΑ, Εκπαίδευση, Πολιτισμός, Περιφερειακή Ανάπτυξη*, Ίδρυμα Μελίνα, Θεσσαλονίκη.